

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis
aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium
Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum
; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed
Theologis ...

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Cap. XXIII. Garrula lingua quibus potissimùm, & quantum noceat.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77028](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77028)

Antonius Magnus Orbem totum laqueis obductum vidit. Cave laqueos, cave. Equis autem omnia satis caveat? Tragicum consilium audit.

*Seneca Trag.
in Thebaida.*

*Quoties necesse est fallere, aut falli à suis,
Pariare potius ipse, quam facias scelus.*

Quomodo enim puras Deo preces aut gratas admovebis, lingua fallaci & dolosa? Quis hanc sui coci probet industriam, si eodem ille foco & pulvis in pultrario coquat, & sevim in vicina ollula eliquet, idemque prorsus cochlear jam pulmento mergat, jam sevo? quis est qui hoc tale pulmentum gustet vel ingenti fame stimulus? Tales nos coci sumus, eadem tudicula, una eademque lingua jam precamur, & ferculum paramus dominico palato, mox illam ipsam mergimus doli ac fraudis sevosà ollà. Quomodo igitur preces ab hac lingua sint gratà Deo? Quisquis ergo vult archimagirus esse tanti principis, has lordeas caveat; suum cochlear, linguam suam ab omni dolo mundam conservet. *Disperdet Dominus universa labia dolosa.*

Psalm. 141. v. 4.

S. V.

*Qui utantur
lingua
dolosa?*

Dolosa hac lingua utuntur ii subinde, quorum esset dolos coecere, uti sunt Causidici, Judices, Notarii. Galeacius dux Mediolanensium, cum aliquoties audisset, vasto ingenio causidicum esse, qui lites ferere, & latus producere atque alere etiam in liquido jure posset, hominem ad se accitum affatur: Debeo, inquit, pistori centum aureos. Non lubet solvere: tu ecquid tueri me in jure, & rem protollere potes? Annuit largiter, & principi promptè se dedit. Sed,

*Menof.
Troch.*

Qui struit dolum alteri, idem ipse eum struit sibi.
Nam Galeacius fraudis sic confessus, verbis prius increpitum laqueo publicè necari jussit. Firmum fixumque est: *Dolosa labia disperdet Dominus.* Siquidem dolosus suscitavit artibus plerumque capitur. Audite fraudulentum, rem memoratu dignissimam.

*Epistola in
Menof. Po-
lit. lib. 2. c. 9.
monit. 3.*

Agebat Norimbergæ Rudolphus I. Austriacus, Imperator, & rebus Imperii ac publicis intendebat, cum eum ad privatas leviter vertit mercator quispiam, jus & vindictam petens. *fa* hospitem sive diversitorem ibi notum, à quo grandi pecunià fraudatum se dicebat: nam bonà fide deposuisse apud eum in sacculo ducenas argenti se libras (Marcas appellant) seu mille philippeos, quos ille impudenter abnegabat, injuriose retinebat. Imperator de fide dictorum interrogat: affirmat mercator, sed suà *fole*, nec aliis (ut solet ferè in deposito) argumentis. Igitur Imperator re perpensà, altum adhibendum censuit, & vestigiis indagandum verum. In eam rem querit ab homine, ille sacculus ejusmodi sit? Describit ille formam. Nec jam aliud Cæsar quàm secedere eum in proximum cubiculum, & prætolari jubet. Habebat in animo accusatum cautionem evocare, sed fortuna commodius instituit, & ultro ad eum venit. Nam venerunt primarii urbis cives, ut solet, gratulatum Cæsari & salutatum; inter quos iste infidus hospes. Norat aded jam ante Cæsar, & ut comitas ejus erat, benignè & per facietas appellat: Heus tu scitum illic pileum habes, mihi dona, aut permutemus. Ille artissit, pileum libens dimisit, & honoris hoc factum duxit. Cæsar paululum secedens, quasi publicum negotium avocaret, fidum ac notum civem, cum illo ipso pileo ad uxorem hospitis mittit, his additis mandatis: Heus matrona, maritus jubet ut sacculum talem ad eum mittas. Opus habet: ecce tesseram fidei meæ hunc ejus pileum. Mulier agnoscit pileum, & sacculum quem descripsit. Itaque nihil ambigens ascendit, tradit quasi ad maritum deferendum. At ille rectà ad Cæsarem, qui mercatori ad se vocato sacculum ostendit, & Hicne est, inquit, num agnoscis? affirmat mercator, & exultat. Tum & hospitem Cæsar adhibet: Et hic, ait, de te queritur ac perfidiam tuam

A accusat: quid ais, an refellis? Ille audacter, mentiri eum dicens, aut dementem; nihil sibi rei cum eo esse aut fuisse. Denique Imperator sacculum proferit, ad ejus aspectum ille turbatissimus, animo ac lingua labitur. Quid multa? mercator pecuniam, hospes infamiam recipit, atque etiam damnum: nam grandi alià insuper pecunià Cæsar eum multavit. Ita proflus dolis suis captus est dolosus.

Ezechias rex grande quid petiit à Deo. Vite finem indixerat Isaias propheta. Hic Ezechias supplicem Deo libellum porrexit, spe certà fretus aliquot vite annos emendicaturum. Sed quà tandem arte id Deo persuasit Ezechias? Hac ipsa: *Obsecro Domine*, inquit, *memoratus quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate.* Quicunque in rebus omnibus veritati studet, atque hoc unum agit, ut omnia sincerè & sine dolo agat, hic ingenti animi fiducia impleat, nihilque cunctabundus speret, preces suas fore gratissimas Deo. At impositor, & dolosi oris homo, nihil hic habet sperare; clamabit & nemo audiet. Joannes Apostolus: *Majorem horum, inquit, non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.* Multum in Virtutis gymnasio promovit, qui amare veritatem, omnem dolum odisse didicit.

Qui dolosè agit, virtute se fatetur imparem.

G

CAPUT XXIII.

GARRULA Lingua quibus potissimum, & quantum noceat.

Verbum vetus est: *Es Dodonaum.* Hoc in hominem importunè ac improbe loquacitatis dici consuevit. Zenodorus ex Ariphoro Menandri, in Dodonà duas fuisse columnas ait, atque in una quidem positam pelvim aream, in alterà pensile simulacrum pueri, flagellum aream manu tollentis; quoties autem ventus vehementior flaverit, fieri ut scutica impulsà crebris leberem feriat, ilque percussus tinnitum reddat, ad multum etiam temporis resonantem. Inde homo maxime garrulus cymbalum seu tintinnabulum Dodonæum appellari solet. Siquidem fabulator si garrite incipiat, uti creberrimè incipit, imò pæne nunquam desinit, longinquum loquitur; lingua illius immodica, velut pelvis aenea vento ac flagello agitata, tam prolixam exhibet loquacitatem, ut audientes dicant. Nescit hic homo dicendi finem,

*verborum tanta cadit vis,
Tot pariter pelves, tot tintinnabula dicis
Pulsari*

Archelaus rex interrogatus à tonsore, quâ ratione tonderi veller? respondit, silendo. Quam autem difficile sit multis silere, satis fatetur Garrulitas seu Vaniloquentia. Tacere garrulo, rerum omnium difficillimum. Atque de hoc linguae vitio, de Garrulitate jam paulò uberius differemus, simul garrulitatis noxas explicaturi.

S. I.

Gregorium Nazianzenum theologum Celenis inurbane arguit nimii silentii, & mutæ inhumanitatis, si quando inter homines ageret. Gregorius litteras Celenio scripsit in hunc modum: Hirundines olim cavillabantur cygnos, quod extra hominum consortia solitarii in aquis sibi tantum viverent. At nos, aiebant illæ, in urbibus sumus inter homines, ædificamus in domibus, fallendo temporis plurimum commodamus. Male habuit olores futilis hæc dicacitas: sed satis norant logos & fabulas optimè refutari silentio; unus tamen ceteris

ad dicendum promptior: O misella, inquit, quàm vana est gloriola vestra! Nos quidem non multum, nec sæpe, sed suave canimus. Homines, ut nos ac nostram multum audiant, egrediuntur uribus; vestros garrulos ode- runt omnes, nemini non ingratis estis, tanquam avium loquacissimæ; neque enim canitis, sed inamænis sibilis ac susurris omnium aures fatigatis, ideo rectè in vos pronuntiavit Pythagoras: Hirundines ne tecto excipe. Sed & Aristoteles præcepit: Hirundines sub eodem tecto non habendas. Hæc olores hirundinibus. Ita & tu, mi Celeni, cum hirundinibus garrire poteris, quamdiu voles: ego velut olor in suo stagno, ita in musæo meo cum libris meis loquor; mihi cano & Musis. Vale. Hæc Gregorii ad Celenium epistola.

Omne omnino multiloquium Salomon sapientissi- me monens fugiendum: in multiloquio, inquit, non deerit peccatum. Qui nescit tacere, nescit loqui. Soloni pæne idem evenit in convivio quod Gregorio Nazianzeno. Querit auctulus: Equid iste sic tacet? Audiit Solon, & mox hominem responso verberans: Stultorum, in- quit, nullus tacere potest. Quod divinæ paginæ abundè testatur. Ad rem Ecclesiastes: Stultus, inquit, verba mul- tiplicat. Cum enim multis pauca dicat, obstrepens sem- per est ac nugator. Quippe quamvis flumen verborum profundat, at guttam ille mentis non habet; & multis licet humidis ac lapfantibus verbis redundet, non ideo scaturit ex pectore oratio, sed in ore nascitur. Qui autem sine sensu ac sententiâ loquitur, non potest non multum loqui, quia quicquid loquitur superfluum est. Argutum illud Nicostrati:

*Si continuò, & multa, celeritèque loqui
Signum esset prudentiæ, tum hirundines
Ducerent multò sapientiores nobis.*

Itaque inania sapientiæ pectora, velut ollæ fractæ so- nant vitium, & malignè respondent. Qualem Æmiliani illius orationem traducit à Madaurâ philosophus; quæ rebus flaccet, strepitu viget. Qualem Romanus Sa- piens, Serapionis philosophi loquacitatem describit, qui solebat magno cursu verba convolvere: plura enim veniebant, quàm quibus vox una sufficeret, & densè ca- debant ut nives. Omnis professò garrulitas plurimum habet inanitatis & vani; plus sonat quàm valet: volupta- tem autem vix ullam habet talis verborum sine delectu ruentium strepitus. Eò autem magis, inquit Seneca, te deterreo ab isto morbo, quod non potest tibi ista res contingere aliter, quàm si te pudere desieris. Perfrices frontem oportet, & ipse te non audias. Multa enim inobservatus ille cursus, feret quæ reprehendere velis. Non potest, inquam, tibi contingere res ista, salvâ verecundiâ. Garrulus & verecundus mixtura est rarissima. Illi solum qui frontem exuerunt, linguam

solvere nullius rem piaculi ducunt: sapiens in verbis sei- ptam amabilem facit, gratia autem satiorum effunditur. Stultus, inquit Hieronymus, cum neque præteritorum me- minerit, neque futura cognoscat, & ignorantia tenebris volu- tetur, falsam sibi scientiam promittens, in eo doctum se putat & sapientem, si verba multiplicet. Ubi tam multum est lo- quentiæ, ajebant præsci, ibi plerumque sapientiæ parum est.

§. II.

I Obus cognatorum suorum garrulitate fatigatus: Ar- que utinam, inquit, taceretis, ut putaremini esse sapientes. Cum garrulus Anaximenes exordium fandi faceret, Theocritus velut præco exurrexit, populo facturus au- dientiam: Attendite, ait, Attendite obsecro, adest gutta rationis, & flumen verborum. Certè aves adeò in can- tum solutæ, plerumque parum obfæ; pecudes adeò cla- mose, non sunt lanigeræ.

Quando igitur nihil facilius est quàm multa blatera- re, & rare artis opportunè silere, Isocrates non imme- ritò duplex minerval exegit à discipulis: unum quidem quod docuisset illos prudenter tacere, alterum verò

Tom. I.

A quod à se loqui etiam didicissent. Hinc Bias juvenem immodicæ linguæ faceret notans: Mi juvenis, ait, equis fandi magister te docuit tam copiosè loqui? Isocrates scholam non videris obiisse, ille alioquin & tacere te docuisset. Plurimum ferè loquuntur, qui minimè sciunt loqui.

Morbus est, Diabetes, dictus, Hispaniæ præsertim non ignotus, quamvis etiam Germanos, rarissimè ta- men, concutiat. Hic omne cerebrum, & quicquid in corpore humidi est, colloquat & derivat in vesicam eji- ciendum. Zeno ad hunc morbum alludens, cum unus aliquis in mensâ impendio esset loquacior: hic, ajebat, non bene valet, ambæ illius aures defluerunt in lin- guam. Morbus iste fonticus & palabundus est, cum sci- licet mens, ratio, cerebrum, aures in os & linguam de- fluunt. Unde, qui hoc morbo corripiuntur, insanâ lo- quendi libidine jactantur: nihil illis inluavius quàm au- dire, nil promptius quàm loqui.

B Morbus loquendi quem tenet, nunquam tacet.

At certè contrarium decet, pauca loqui, & plurimum audire: unicam enim linguam assignavit natura, & ge- minas aures. Et quàm illud est turpe tam prolixos texe- re sermones, ut opus sit monitore qui dicat: heus tu, sa- tis est. Nec tamen modicæ virtutis est, ejuscemodi lo- quacissimos gerrones, taciturnâ modestiâ posse vincere. Narrant Aristotelem ab importunissimo fabulatore diu defatigatum, tamen siluisse. Tandem futilis ille homo interrogans: Fortassis, inquit, molestus sum tibi? Cui Aristoteles: Non certè; nam, quid diceret, non attendi. Apollonius interrogatus quinam essent optimi homi- num? Respondit: qui in dicendo brevissimi. Nam, plu- rimum facere, & minimum de se loqui, viri optimi est. Vasa vacua inamænum tinnunt.

Deus olim per Moysen edixit: Vas quod non habuerit Num. c. 19. operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit. Os ho- minis verbosi quid aliud esse dixeris, quàm vas cui nec ligatura, nec operculum est? quid ergo miremur, si va- riarum sordium sit receptaculum?

Narrat Pelagius è Scithi solitudine religiosos fratres ad Antonium ivisse navi, in qua & senex, qui eodem tendebat, sed in viâ silentium religiosissimè observabat. Illi alii liberè varia garriebant: neque senem præ ceteris humanissimè salutans: Mi pater, ait, facundos & bonos, ut video, nactus es comites. Cui senex: Boni sunt quidem, inquit, sed habitatio eorum non habet januam; quicunque vult, intrat stabulum, & solvit asinum. Indicabat eos supra modum loquaces, quicquid in buccam veniret, effutire. Appositè Salomon: Sicut urbs patens, inquit, & absque mu- rorum ambitu, ita vir qui in loquendo non potest cohibere spi- ritum suum.

§. III.

E Go quidem, non ed hæc disputo, ut homini inter homines agenti severum illud religiosarum ædium silentium imperem, ne is unquam nisi stato tempore loquatur; hoc tamen contendo, multiloquium omni modo cavendum, tanquam seminarium innumerabili- um noxarum. Certissimum est Siracidæ oraculum: Qui multis utitur verbis, lacerat animam suam. Non minùs Eccli. c. 20. autem verè quàm præclarè mihi dictum videtur: Gar- rulus & periculosa, & ridicula, & odiosa, & plurimam dam- nosa res est.

1. Periculosa quidem, nam Salomone teste, Os lubri- cum operatur ruinas, & qui inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala. Sine periculo nil arcani committitur gar- rulo, plenus timarum est, hæc atque illac perfluit. Gar- rulus simillimus est puerulo, qui glaciem manu retinere cupit, quia pellucida est; sed quia tam lubrica est, sinit il- lam invitis digitis elabi. Ita nugator arcanum sibi cre- ditum scit non evulgandum esse, sed quia linguam in udo habet, vix audit, & effundit audita. Est perforata lingua cuius garrulo.

Iii 2

2. Rid-

2. Est quid
ridiculum.
Eccl. c. 19.
v. 11. & 12.

2. *Ridiculum* quid Garrulitas est. Cum ad verba venitur, amissis alba est garrulus: quod præclarissime dixit Siracides: *A facie verbi paritur fatuus, tanquam gemitus partus infantis. Sagitta infixa femori canis, sic verbum in ore stulti.* Qui puerile ludicrum querit, juglandium putamina felis pedibus agglutinet, aut cauda bacillum alligeret, & ipsam in ligneum ambulacrum immittat: hic miserum animal discurret, saliet, flebiliter clamabit, & rotabit se multiplici gyro, nec quiescet dum excutiat affixa aut illigata: sic homo loquax irrequietus linguam agitat, dum quod animo concepit, oratione eiecerit. Sanctus Antiochus hos tales rustico confert allium obolenti. Sed apage os tam spurcum, tamen foetentem animam: colloquium cum tali supplicium est.

3. Est quid
odiosum.
Eccl. cap. 9.
vers. ult.

3. *Odiosum* quid Garrulitas est. *Terribilis est in civitate sua homo linguosus: & temerarius in verbo suo odibilis erit.* Illud in primis odiosissimum est, quod tamen garrulo usitatissimum, aliorum sermones interpellare. Hinc illa garrulorum voces assidue: Nihil dicis; ego rem omnem probe teneo: si mihi operam dare velis, intelliges. Aut: Tu ne obliviscaris, quæ dicturus eras. Factum bene, quod istud in memoriam revocasti. Et: quam juvat interdum sermones mutuos serere! Aut: Pridem expectabam, an eodem mecum recideres. Ita ne respirandi quidem facultatem iis, quibuscum loquitur, concedit garrulus. Ac postquam singulos loquacitate sua enecavit, discedentes comitari vult; & domum usque deducere. Quid hoc homine odiosius? Daulia cornice linguaciorum recte dixeris. Ideo monet Siracides: *Qui odit loquacitatem, extinguit malitiam.*

4. Est dam-
nosissima.

4. Garrulitas est *damnosissima*. Et quantum illud damni est quod garrulus sui ipsius sit proditor. Quidquid in illo vitioli latet, hoc lingua intemperantis aestu in apertum eicitur. Tractant scilicet fabrilis fabri. Verissime dixit Plato, homines amore ipso fieri facundos, ad loquendum de rebus quas amant. Suidas asserit Homerum hinc epulonem, Aristotelem gulonem à Timæo judicatum, quod sæpius de epulis & gula illecebris locuti essent. Quæcumque diligimus, hæc colloquiis miscemus, & nos ipsos prædicamus. Hinc Thomas Aquinas religiosissimus non immerito iudicatus, quod cum sociis de rebus duntaxat sacris & religionem spectantibus consuevit loqui. Ea de causâ Siracides locuturos instruens: *Omnis, inquit, enarratio tua sit in præceptis Altissimi.* Prisci Anachoretæ id observabant, nunquam ad colloquium progressi, nisi memorabile quid dicere haberent, quod imitatione vel certe memoriâ dignum esset. Ut æra tinnit, & scissilia sono, ita verbis homo dignoscitur. Si cicadam alâ prehendas, usque, & usque tinniet. E speculis, aiebat Demonax, oris habitus, è colloquiis imago animi relucet, ut verissime dixerit Socrates; qualis vir, talis oratio. Ubi multum oris, plerumque parum est operis. Dives verborum, inops rerum est, ut dicere liceat: Vir est verborum, non verba viti. Semel interrogatur, & totum diem responsis ac sermonibus frangit. Quidquid venit in buccam, narrat velut historiam. At multum garrere, est multum mentiri.

§. IV.

Eccl. c. 10.
vers. 13.

De garrulo Ecclesiastes planissime: *Initium, inquit, verborum ejus stultitia, & novissimum oris illius error pessimus.* Quoties verbulum leviter editum omnem diffuit amicitiam? Ante annos non multos vile convicium inter Danos & Suecos, quantas tragœdias excitavit? è favilla natum incendium. Loquacitatis finis infortunium est. Cognatus Jobi non malè ratiocinatus: *Nunquid, ait, qui multa loquitur, non & audiet? aut vir verbosus justificabitur?* Ubi copia verborum, illic indigentia rationis: ubi tam multum palearum, ibi plerumque parum frumenti. Rarissime idem & verbis & factis valet.

Iob cap. 11.
vers. 2.

A Evagrius loquaces amygdalo confert, quæ omnium ferè arborum prima floret, sed præpropere hæc celestis nebulis ac pruinis miserè plectitur: ita garrulus licet alius non incommodet, sibi tamen semper plurimum nocet. *Labia insipientis præcipitabunt eum, dixit Ecclesiastes.* Veritas in multiloquio adeò periclitatur, ut ne quidem, si vera dicant, credatur loquacibus. Et quemadmodum hypocaustum etsi liberaliter calefactum, frigidit, si toties pandatur ostium: ita quidquid boni spiritus, quidquid optimi caloris diu collectum est, id omne una garrulitas effundit. Et quid probi sensus invenias in eo homine, qui picâ, turture, lusciniâ loquaciore, qui Dodonæum æs superat? istud enim admoto à ventis flagello resonat, ætæ tranquillo fileat; atqui hujus linguam nihil potest compescere, non bruma, non æstas, non ventus, non serenitas. *Verè nequit loqui, tacere qui nequit.* Et nunquid colligit de spinis uras, aut de tribulis ficos? Non pendunt poma in silvestribus dumis, nec spineta sentineque utili aliquâ fruge complentur: sic melioris vitæ documenta non à garrulo expectes, sed scommata, quætelas, irrisiones, obrectationes, & hoc genus acerbissimos racemos. Verissimum: In multiloquio non deerit peccatum; & quod sequitur, multiplex damnum. Quoties hæc sermonis aviditas verba paucula extrusit, quæ nulla unquam penitentia satis diluere possunt? Dolent illi quidem hæc aut hæc à se dicta, nunquid etiam statim emendant dictorum damna? Aviculum, mi garrule, manu misisti, nullâ eam fistula suavitate retrahas, semel emissum volat irrevocabile verbum: viam voces non relegendunt, nisi fortè, quod multis accidit, per jugulum reditura. Idcirco sint pauci sermones tui, nam, in multis sermonibus invenietur stultitia.

§. V.

C Insigniter Augustinus in medium consulens: *Lingua domabis, inquit, si vigilabis, vigilabis si timebis, timebis si te Christianum esse cognoveris.* Restinguenda est favilla ne fiat flamma; furculus recidendus, ne crescat in silvam; gutta sicanda, ne tumescat in fontem. Ea de causâ Palæstinus rex David, Numini supplex: *Pone, inquit, Domine, custodiam ori meo, & circumstantiam labii mei.* Scio Domine, solertissime linguam natura munit, officia caracitâ porta includit, valvis coërcuit: hæc tamen omnia frustra sunt, nisi tu Domine apposueris tuas excubias. Ergo pone custodiam ori meo. Neque solum custodiam, nam in bello milites etiam aggerem jaciunt, & vallo se defendunt, idæo petiit & ostium circumstantes; geminum sancti Spiritus donum postulat, illud consilium, istud fortitudinis est. Consilium docet, quid, quando, & quomodo loquendum, aut tacendum sit; fortitudo animat ad loquendum quod decet. Nec opem solum à Deo David petiit, sed ipse cum animo suo sic statutum habuit: *Dixi, Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.*

Res hinc memoratu digna in mente est. Ajunt ad egypti Pambonem Egyptum eremitam venisse virum eruditum, qui hoc Pamboni persuaserit, ut morum sanctitatem litteras etiam jungeret. Initium ergo sumptum à patre trigesimo octavo. *Dixi, Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.* Atque ubi versus primus fuisset explicatus: Satis est, aiebat Pambo, postquam hoc caluero, plus discam. Diu post rediit doctor, quæsiitque: & cur non pergeret, alteramque posceret à prælectore præceptionem? Cui Pambo: Primam, inquit, nondum perdidici, quo minus autem progrediar, Apostoli præceptum retinet jubentis: *Esote factores verbi, & non auditores tantum.* Post annos complures à quopiam suorum familiarium rogatus, an primum illum psalmi versum didicisset. Respondit: quadraginta novem annis hunc versum discere conatus, vix demum exactiorem illius notitiam

notitiam affectus sum. Eandem hanc prælectionem Agathon abbas condiscere volebat, sed conatu ac sumptu maiore, quam Demosthenes suam illam caninam litteram. Legerat Agathon illud Salomonis: *Qui custodit os suum, custodit animam suam*. Triennio igitur silicem ore circumtulit, ut vel hac ratione taciturnitatem cogeretur discere. Neque hoc adeo in homine admirandum; ab animantibus id discimus. Anseres, uti Alianus commemorat, Taurum montem transmissuri, lapidem mordicus tenent singuli; ut ne clangorem fundant, idque Aquilarum metu faciunt: ita silentii frenos sibi inijicientes montem transvolant, suppressaque omni clangoris significatione, Aquilas per sepe fallunt. Cacodæmon rapacissimus vultur, noctes atque dies nobis insidiatur, tum maxime noxius, cum nos minime taciturni. Quin ergo lapillis os obstruimus, duobus præcipue, *Timore Dei, & Proposito firmo*. Quisque sibi dicat: *Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea*: divinis oculis omnia cernentibus, divinis auribus nihil non audientibus undique sum expositus; spector & audior ubique. Philosophiæ præceptum est: Sic loquendum esse cum hominibus, tanquam Dii audiant; sic cum Diis, tanquam audiant homines. Monitum hoc Apostolorum princeps confirmans: *Siquis, inquit, loquitur, quasi sermo Dei, ita mens custodita erit, si prius fuerit lingua*. Gregorius hæc omnia consignans: *Dum, inquit, quisque per verba diffuit, perdit gravitate silentii, mentis custodiam amittit. Vir linguosus non dirigitur in terrâ*.

H

CAPUT XXIV.

HYPERBOLICA & HYPOCRITICA Lingua, quomodo utraque noscenda & fugienda.

MIRUM, nusquam divinas litteras mentionem facere, de ullo damnatorum ad inferos, qui questus esset quâ parte magis torqueretur: solus epulo, interfector Lazari, linguæ cruciatus lamentatur. Membris omnibus ardet, & soli linguæ frigidarium rogar. Si ergo tantum linguæ supplicium in rogis illis nunquam sopientis, cur non maximam linguæ curam gerimus, dum vita superest? *Mors & vita in manibus linguæ*. Idcirco vitam appetere, & linguam negligere, est operam ludere. De Lingua GARRULA superiore dissertatione actum sequuntur HYPERBOLICA & HYPOCRITICA: quâ ratione hæc geminæ linguæ sint dignoscendæ, quâ porro fugiendæ, hoc capite exponemus.

§. I.

APud Laconum regem Agesilaum, laudatus quispiam est ab eo artificio, quod minima quæque mirum in modum exaggerare nosset, & mulcam ad elephantum magnitudinem extollere. At ego, inquit Agesilaus, nec suturem quidem laudaverim qui parvo pedi magnum calceum induceret.

Hyperbole, Rhetoribus ementiens superjectio dicitur, quod rem parvam ampliet & attollat. Seneca: *Omnis hyperbole, inquit, extenditur, ut ad verum mendacio veniat*: Itaque qui dixit:

Qui candore nives anteirent, cursibus auras,
Quod non poterat fieri, dixit: ut crederetur quantum plurimum posset. Et qui dixit,

Huius immobilis scopulis, violentior amne:

Ne hoc quidem persuasurum putavit, aliquem tam immobilem esse, quam scopulum. Nunquam tantum sperat hyperbola quantum audent: sed incredibilia affirmat, ut ad credibilia perveniat. Itaque iste loquendi modus rem plus æquo exaggerat. Atqui hic (cum Hie-

Tom. I.

A conymo loquor) nemo non Rhetoricatur. Hyperbolen sermone milles miscemus, & tamen sæpe Rhetoras nos esse negamus. Tam alie nobis insidet hoc linguæ vitium, ut vix tria verba fari sciamus, quin magnâ linguâ rem altero tanto maiorem faciamus, aut augendo nimium, aut deprimendo. Hinc frequentissime fama spargitur, quæ eundo crescit: quilibet auditorum addit auditis. Primus, quinquaginta in acie cælos dixerit: alter centenos, & aliquot: Tertius ducentos: Trecentos quartus. Brevi mille occisorum narrantur:

*Fama malum quo non aliud velocius ullum
Mobilitate riget, vires acquirit eundo.*

Virg. lib. 4.
Æneid.

Quotidianus hic lusus est: nova semper somnia, & recentes fabulæ sparguntur. Vidi decem lupos, ait iste, istum mox sequitur qui dicat: viles esse viginti. Brevi fama percrebescit, esse hominem qui viderit lupos simul triginta. Neque hic sistit lingua hyperbolica, & decem lupos quos primus confinxit, paulatim quinquaginta, septuaginta, nonaginta, centum producit exaggerando. Tandem unum lupum fuisse visum comperitur, aut simile quid lupo. Pari modo è culice creberrimè producimus elephantum, formidandam belluam ex alato vermiculo.

Indicos tauros ajunt linguas habere tam longas, ut eas ad aures usque exerant. Lingua hyperbolica ad aurium viciniam excurrunt: quidquid enim ab auribus admittitur, ab his linguis iterum venditur amplo fenore.

Sanctus Ignarius magnæ familiæ religiosissimus parens, linguæ non vim maiorem quam moderationem ostendit. In laudando parcus, in vituperando fuit parcissimus. Exaggerationes ejusmodi, atque hyperbolas sic exolus est, ut neminem facile aut avarissimum, rem quam aut pigerrimum, aut superbissimum appellare audiret: certe amplificationes istæ mendacio admodum sunt affines. Ecquid queso te, mi homo, sic minima quævis amplificas, quid de prella sic extollis, minuta sic auges, & rebus formam concilias, quâ si carerent, pulchriores essent: quid verbis pondus adiecis tam indecorum? nunquid ut mulcam neces, gladius à pariete detrahendus; aut ut ovum aperias, securi armandæ est manus?

Miserat Moses qui uberes illas terras, certâ oculorum fide explorarent. At illi redierunt, & linguas hyperbolicas retulerunt. Nam omnia in majus efferebant: *Maxima, inquit, multitudo est, & nobis staturâ procerior*: Deut. cap. 1. *urbes magnæ & ad calum usque munitæ, filios Enacim vidimus* vers. 28. *ibi*. An non hoc exaggerare est, & ædificiorum moles calo certantes commemorare, ingenti sed vanâ consternatione animorum?

Non multum ab his abierunt alii ex eadem gente magniloqui declamatores. Ingens fuerat dissidium excitatum inter Israëlitis familias. Venerant autem nuntii hyperbolicis linguis instructi, dixerantque: Rubenitæ & Gaditæ ædificaverunt juxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis. His auditis Israëlitis miserunt legatos qui dicerent: *Hæc mandat omnis populus Domini: Quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israël, ædificantes altare sacrilegum, & à cultu illius recedentes?* At illi legatis responderunt, optimo à se animo id factum, malevolis finistrè id interpretantibus fidem non habendam, nec tam facile credendum plus æquo rem exaggerantibus. Ita legatis & Israëlitis majoribus satisfactum.

Idcirco qui veritati studet, exaggerationes omittat, hyperbolas caveat, suo rem pretio offerat: non convenit comædiæ cothurnus, nec tragædiæ soccus: tenuia tenuiter, grandia grandius efferenda; sua rebus sit auctoritas, parvis parva, magna magnis. Proximus mendacio est, qui augere rem solet, aut imminuere. Sed linguam hypocriticam consideremus.

Iii 3

§. II. De